

Cultuurhistorische kwaliteiten oostelijk deel Sloterweg, Amsterdam

26 februari 2020

Inhoud

- 1 Aanleiding en doel
- 2 Werkwijze
- 3 Ontstaan en ontwikkeling
 - 3.1 Middeleeuwse ontginningen
 - 3.2 De 18de en 19de eeuw
 - 3.3 Ontwikkelingen vanaf de jaren '20
 - 3.4 De periode AUP
- 4 Ruimtelijk karakter
 - 4.1 Omgeving
 - 4.2 Sloterweg oost
- 5 Cultuurhistorische waardering
 - 5.1 Waardering Cultuurhistorische Verkenning Sloten (2007) en De Kroon op het Amsterdamse Bos (2017)
 - 5.2 Nadere waardering Sloterweg oost
- 6 Aanbevelingen

Bronnen

Bijlage 1

Cultuurhistorische Waarderingskaart Amsterdam Nieuw-West en Richtlijnen
Pre-AUP Uitzonderlijk

Bijlage 2

Jan P. Strijbos over Blauwe reigers (1926)

1 Aanleiding en doel

De aanleiding voor het onderzoek ligt in de actuele dynamiek langs het oostelijk deel van de Sloterweg (verbouw, nieuwbouw, waaronder zelfbouwkavels) en de voorgenomen ontwikkeling van deze omgeving in het kader van het project Oeverlanden Nieuwe Meer. De vraag van de gemeente Amsterdam (Ruimte en Duurzaamheid) die in het onderzoek beantwoord moet worden is: is welke cultuurhistorische kwaliteiten zijn langs de Sloterweg in de huidige situatie aanwezig.

Gebied

Het oostelijk deel van de Sloterweg loopt van de Ditlaar in het westen tot de Johan Huizingalaan in het oosten, met inbegrip van het gebied aan de noord- en zuidkant van de weg (zie luchtfoto met begrenzing). Het gebied wordt in het noorden globaal begrensd door de woonwijk Nieuw Sloten uit begin jaren '90 en in het zuiden door de A4 en Sportpark Sloten.

Aan de westkant van de weg ligt de historische dorpskern Sloten (sinds 2017 gemeentelijk beschermd dorpsgezicht), het deel ten oosten van de Johan Huizingalaan is verdwenen.

2 Werkwijze

Het onderzoek bouwt voort op de *Cultuurhistorische Verkenning dorpskern Sloten en omgeving Osdorperweg* (2007) en op *De Kroon op het Amsterdamse Bos*.

Cultuurhistorische Verkenning Groot Amsterdamse Bos (2018). De hoofdlijnen van de historische ontwikkeling worden aan deze bronnen ontleend. Daarnaast komt ook de ontwikkeling van de weg (tracé, profiel) aan de orde.

De aanduiding en indeling van cultuurhistorische waardevolle elementen volgt de opzet van hoofdstuk 3 uit het laatstgenoemde rapport (p. 44 e.v.).

De nadruk valt in het onderzoek op de Sloterweg, met aan weerszijden daarvan de verkaveling en water- en groenelementen. Dit betreft binnen de context van Amsterdam ten zuiden van het IJ de steeds zeldzamer wordende elementen van het agrarisch verleden.

Via een ander spoor vindt waardering van de *bebouwing* langs de Sloterweg plaats. Deze komt in dit onderzoek daarom slechts zijdelings aan de orde. Wel wordt aangegeven als

sprake is van een samengaan van waarden: bijvoorbeeld een boerderij, plus erf met historische schuur en begrensd door oorspronkelijke kavelsloten.

De opbouw van het onderzoek is als volgt:

- beknopte beschrijving van ontstaan en ontwikkeling van het gebied;
- beschrijving huidig ruimtelijk karakter;
- duiding van aanwezige cultuurhistorische waarden, met name in historisch-geografisch opzicht;
- conclusies en aanbevelingen met betrekking tot de omgang met de aanwezige waarden.

3 Ontstaan en ontwikkeling

3.1 Middeleeuwse ontginningen

De Sloterweg ligt in het zuidwesten van de gemeente Amsterdam. Dit gebied werd, zoals het grootste deel van het Utrechts-Hollandse veengebied, ontgonnen in de Middeleeuwen (periode ca. 950 - ca. 1300). De veenwildernis werd omgezet in agrarisch land, wegen werden aangelegd en er ontstonden dorpen.

De veenontginningen verliepen georganiseerd. Vanaf de ontginningsbasis werden de kavels uitgezet. De sloten werden zoveel mogelijk evenwijdig en ongeveer loodrecht of onder een schuine hoek op de ontginningsbasis gegraven om een zo effectief mogelijke afwatering te verkrijgen. Zij- en achterkaden werden opgeworpen om het water van aangrenzende ontginningen of nog niet ontgonnen veen te weren. De gebieden binnen de kaden gingen later de polders vormen. De boerderijen verreesen op de kop van de kavels, zodat langgerekte boerderijlinten ontstonden. Niet zelden werden deze naderhand verplaatst, o.a. als gevolg van bodemdaling.

Lange tijd is aangenomen dat Sloten in de 10de eeuw aan de zuidkant van de Sloterplas was gesticht en eind 12de eeuw werd verplaatst naar de huidige locatie aan de westkant van de Sloterweg (zie ook *CV Sloten en omgeving Osdorperweg*, p. 10). Vermoedelijk is het dorp echter toen verplaatst vanaf een ontginningsbasis ten zuiden van de Sloterweg (De Bont, 2008, p. 441 e.v.). Wellicht was dat het westelijk deel van de - later zo genoemde - Molenwatering. Daarvan is in de huidige situatie nog een miniem fragment over in de uiterste zuidpunt van het volkstuincomplex Eigen Hof. (Wat oostelijker ligt nog een stukje ten zuiden van de A4, niet behorend bij de vermoedelijke ontginningsbasis.)

De Sloterweg ten oosten van het dorp werd tegen eind 13de eeuw aangelegd. Hierlangs kwam aan de noordkant een lintbebouwing van boerderijen op terpen tot stand.

Onderzoek in een van deze huisterpen wees uit dat de eerste bewoning uit ca. 1300 dateerde (Baart, 1991, p. 87). Wellicht lag de basis van waaruit deze ontginningen waren begonnen een stuk zuidelijker, ter hoogte van het Nieuwe Meer en is deze verplaatst naar de Sloterweg.

Het ontgonnen gebied aan de noordkant van de Sloterweg werd later in de Middeleeuwen onderdeel van de Sloterpolder, dat aan de zuidzijde werd de Sloter Buitenpolder, weer later de Riekerpolder. De Sloterweg fungeerde tevens als kade tussen de polders. In het oosten, bij de Schinkel, viel de weg samen met de zijkade van de Sloterpolder, nu Rijsburgstraat - Sloterkade. De route over de Sloterweg voerde via de Overtoom direct naar het toenmalige Amsterdam en fungeerde tevens als bedevaartsroute naar de Nieuwezijdskapel aan de Kalverstraat.

De verbinding over water verliep via de Slotervaart (later verlegd), in het westen aansluitend op de Kostverlorenvaart.

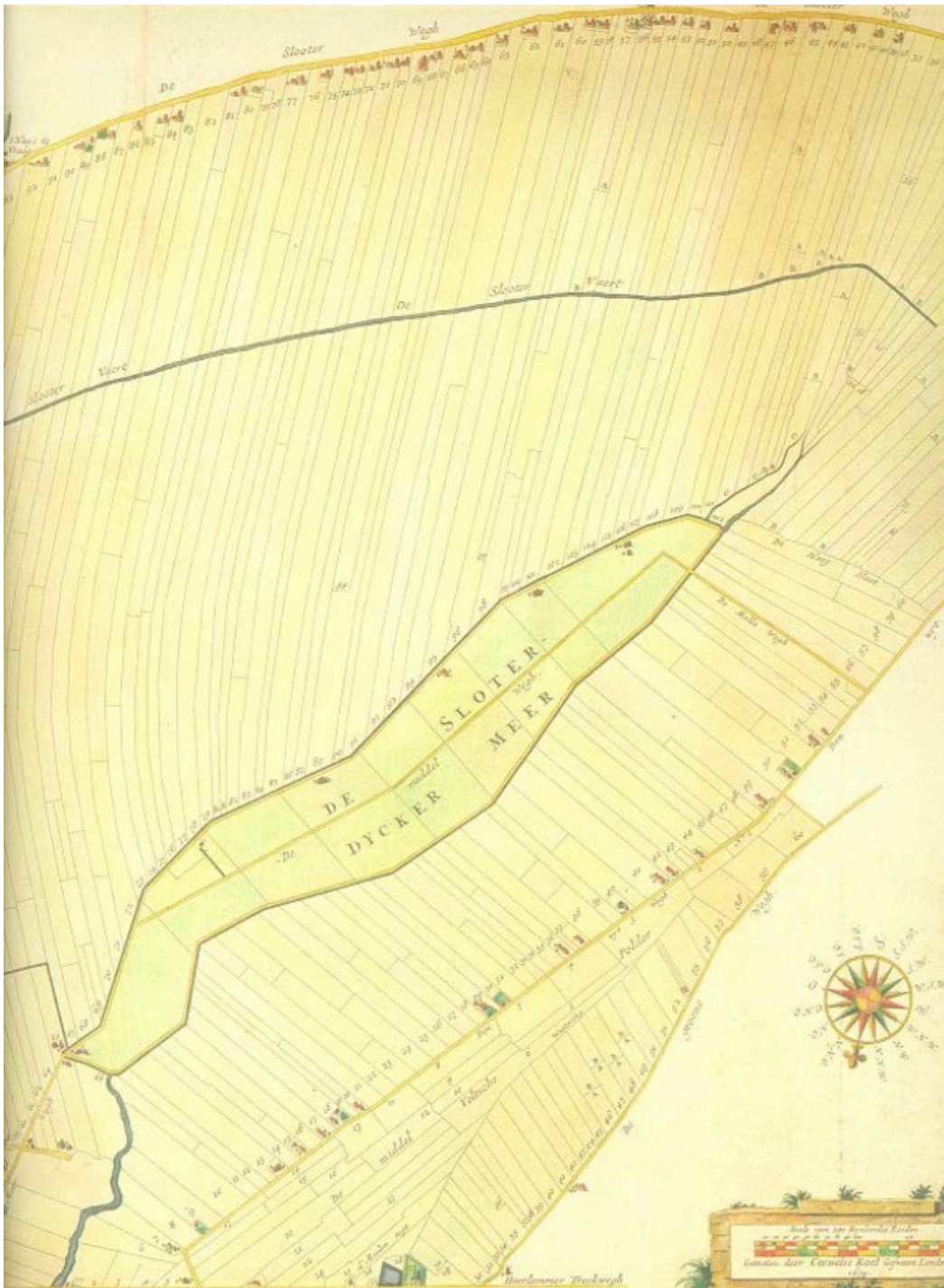
Ontginningen rond Sloten (De Bont, 2008, p. 450).

3.2 De 18de en 19de eeuw

Een globale indruk van de situatie in het derde kwart van de 18de eeuw geeft de kaart van de Binnen Polder van Slooten en het Middelveld van Cornelis Koel uit 1675. Duidelijk is de opstreckende verkaveling vanaf de Sloterweg te zien, de boerderijen aan de noordzijde op de koppen van de genummerd aangegeven kavels vormen een dicht boerderijlint. Niet onderscheiden in het lint zijn de buitenplaatsen met bijbehorende huizen en tuinen die in de 18de langs de weg werden aangelegd. De buitenplaats-terreinen bleven binnen het stramien van de opstreckende verkaveling. Een van die buitenplaatsen was Zuidermeer ter hoogte van het huidige Siegerpark. Andere waren Huis te Bijweg, Kent u Zelfen en Harterust aan de noordkant van de weg. In de 19de eeuw zijn de buitenplaatsen verdwenen.

De Topographisch-Militaire Kaart geeft een beeld van de situatie rond 1850. Aan de oostzijde lag het boerderijlint van de Sloterweg. De meeste boerderijen waren gesitueerd aan de noordzijde van de weg. Melkveehouderij was de belangrijkste bestaansbron; de melk werd dagelijks naar Amsterdam gebracht. Daarnaast was er 'warmoezerij': groenteteelt, eveneens gericht op de nabije stedelijke markt.

De kaart laat ook de Haarlemmermeerpolder (1852) zien ter plaatse van het vroegere Haarlemmermeer. In het meer was in de loop der eeuwen het grootste deel van de Sloterweg ten westen van Sloten verdwenen, inclusief de dorpen Rijk en Nieuwerkerk.

De kaart van de Binnen Polder van Slooten en het Middelveld van Cornelis Koel uit 1675. De Sloterweg boven, met daaronder de noordkant van de weg.

De Sloterweg en omgeving op de Topographisch-militaire Kaart van rond 1850.

3.3 Ontwikkelingen vanaf de jaren '20

Het gebied aan weerszijden van de Sloterweg veranderde weinig tot in de jaren '20 van de 20ste eeuw. Wel werd tussen 1901 en 1908 de Nooddrinkwatervoorziening aangelegd ten zuiden van de weg, aan de Molenwatering. De Genieweg vormde de verbinding met de Sloterweg. In tijd van beleg moest de voorziening Amsterdam van drinkwater voorzien. Het complex ligt nu aan de oostkant van de A4.

In de jaren '20 werd het talud van de voorgenomen Ringspoorweg aangelegd, dat de oostkant van de Sloterweg kruiste. Pas veel later kwam het tracé in gebruik: vanaf 1986 voor de spoorlijn naar Schiphol en vanaf 1992 voor de sneltram.

Tegen eind jaren '20 kwam een vorm van 'groene' verstelijking op in de omgeving van de Sloterweg, met de aanleg van volkstuinparken. De parken kwamen voort uit de maatschappelijke beweging vanaf begin 20ste eeuw om de positie van de arbeidersklasse te verbeteren (Zeevat, 2001, p. 13 e.v.).

Volkstuinvereniging Ons Buiten vestigde zich in 1927 - 1928 tegen de westkant van het Ringspoor-talud. De oorspronkelijke locatie was onteigend voor de bouw van de Centrale Markthallen. Het complex van Eigen Hof werd in 1937 aan de zuidkant van de Sloterweg gesitueerd. Het aangrenzende complex van de V.A.T. (Verenging van Amateur-Tuinders) werd enkele decennia later, in 1958, aangelegd. Het oorspronkelijke complex van de V.A.T., ter plaatse van de huidige Maassluisstraat, werd toen bestemd voor woningbouw.

Meer oostelijk aan de zuidkant werd in 1936 het Siegerpark geopend, een initiatief van dr. J.G.W. (Wilhelm) Sieger (1886-1956), directeur van de Amsterdamse Chininefabriek en lid van de Amsterdamse Vereniging tot Bevordering van de Bijenteelt. Het 'bij-vriendelijke'

park met een aantal exotische boomsoorten was ontworpen door Jan Bosma in landschapsstijl, met slingerende sloten (vergraven kavelsloten), paden en beplante vakken. Het park lag aan de westkant van het Reigersbos, van oorsprong een parkbos bij de toen al lang verdwenen buitenplaats Zuidermeer. Het Reigersbos is naderhand bij het Siegerpark gevoegd. Sieger was ook betrokken bij het Bijenpark, gelegen tegen de westkant van het Siegerpark. Het Bijenpark was een tuinpark met vooral fruitbomen en heesters. Eind jaren '40 werd de bijenteelt flink uitgebreid en het park vergroot, met als doel het verzamelen van bijengif voor een experiment van de kininefabriek. Het gif zou kunnen dienen als grondstof voor een middel tegen reuma. Het experiment was echter niet succesvol en werd in 1959 gestaakt.

Een van de eerste vogelmonografieën in Nederland, *De blauwe reiger*, door Jan P. Strijbos verscheen in 1935. Strijbos, die een verwoed fotograaf en filmer was, maakte voor het boek tal van foto's van de reigerkolonie in het Reigersbos. Ook maakte hij daar filmopnamen. Het bos bestond in die tijd voornamelijk uit essen en elzen en was in gebruik als geriefhoutbos bij boerderij Zomerlust, Sloterweg 720 (voorhuis nog aanwezig). Boer Jan Rijnierse (1885-1954) van Zomerlust was een liefhebber van vogels en in het bijzonder van de reigers. Dat blijkt uit een artikeltje van Strijbos uit 1926 in *De Levende Natuur* (zie Bijlage 2). Rijnierse was een maatschappelijk betrokken man, die o.a. wethouder van de gemeente Sloten is geweest.

De situatie rond 1936 (De Kroon op het Amsterdamse Bos p. 20).

3.4 De periode AUP

Het Algemeen Uitbreidingsplan (AUP, aangenomen in 1935) beoogde rond het Nieuwe Meer een groot recreatielandschap te creëren met allerlei sport- en recreatievoorzieningen. Het Amsterdamse Bos maakte deel uit van deze zone, waarin ook volkstuinparken werden voorzien. Het gebied rond de Sloterweg zou agrarisch blijven, met

aan de noordkant de bestemming tuinderijen. Hier werd in 1953 80 hectare als zodanig ingericht. In dit kader werden ook de wegen Ditlaar en Vrije Geer aangelegd.

Uitsnede topografische kaart uit 1936 (De Kroon op het Amsterdamse Bos p. 22).

In 1938 werd de Haagseweg/Rijksweg 4 aangelegd op basis van het Rijkswegenplan uit 1927 en overgenomen in het AUP. Het tracé liep vanuit de omgeving van Schiphol in noordoostelijke richting, kruiste de Ringvaart, doorsneed de Riekerpolder en takte aan op de Sloterweg net voor de kruising met het Ringspoortalud. Het deel van de Sloterweg ten oosten van de kruising ging deel uitmaken van de R4, waarvoor het profiel werd verbreed. Een deel van de Haagseweg is nog aanwezig aan de noordwestrand van het Nieuwe Meer: de Oude Haagseweg.

In de jaren vijftig werd het AUP enkele malen herzien, waarmee vergroting van het Nieuwe Meer (zandwinning t.b.v. bouw Nieuw West), de aanleg van de A4 en functieveranderingen rond de Sloterweg mogelijk werden. Het gebied veranderde hierdoor ingrijpend.

De oostkant van de Sloterweg, richting Schinkel, verdween bij de aanleg van het bedrijventerrein en het sportpark Riekerhaven. De weg loopt sindsdien aan de oostkant tegen de Johan Huizingalaan aan.

Sportpark Sloten werd in 1956 aangelegd aan de zuidkant van de Sloterweg, ter hoogte van het dorp. De zuidrand van het terrein is bepaald door de door het tracé van de geplande snelweg. De grenzen van Eigen Hof en V.A.T. moesten aangepast worden aan de westgrens van het sportpark. De A4 werd in 1972 gerealiseerd, het Siegerpark en het Bijenpark werden hierdoor gehalveerd.

Het gebied tussen Johan Huizingalaan en spoorlijn werd bestemd tot bedrijfsterrein. Hier werd in 1977 al het hoofdkantoor van IBM (inmiddels gemeentelijk monument) gebouwd met daarbij een tuin.

In 1968 werd aan de zuidkant van de Sloterweg nog het volkstuinpark Lissabon aangelegd, genoemd naar een vroeger aanwezige boerderij. Het park was een compensatie voor de verkleining van Ons Buiten als gevolg van de vergroting van het Nieuwe Meer.

Aan de noordkant van de weg werd ter plaatse van het eerdere sportpark Haagse Park in 1990 - 1991 de Louis Armstrongstraat e.o. gebouwd. Aan de zuidkant tot de A4 werd het Rieker Businesspark ontwikkeld. Vanaf 1992 werd het tuinbouwgebied Sloten getransformeerd tot de huidige woonwijk Nieuw Sloten.

De situatie rond 1983 (De Kroon op het Amsterdamse Bos p. 30).

De situatie rond 2017 (De Kroon op het Amsterdamse Bos p. 35).

3.5 Het wegprofiel

De Sloterweg is, ondanks het belang als pelgrimsroute, ongetwijfeld eeuwenlang niet of nauwelijks verhard geweest. Zo is de weg ook aangegeven op een tekening van Rembrandt uit het midden van de 17de eeuw. Op de tekening is behalve de rijbaan ook een voetpad aangegeven op de weg/dijk.

In 1818 heeft bestrating plaatsgevonden en in 1847 wordt de weg omschreven als 'eene aangename wandeling' (Van der Aa, 1847, p. 443). Aan beide zijden is de weg met bomen beplant.

Op de topografische kaarten 1:25.000 vanaf eind 19de eeuw zijn de bomen (iepen) duidelijk weergegeven: als laanbeplanting in regelmatig plantverband (op gelijke afstand van elkaar in het lengteprofiel, nooit tegenover elkaar in het dwarsprofiel).

Foto's uit de jaren '30 van de 20e eeuw en later laten een verharding van gebakken klinkers zien, met aan de randen opsluitstroken van hetzelfde materiaal. Later zijn delen van de weg voorzien van een groter formaat klinker. Duidelijk is ook dat de bomen periodiek vervangen werden.

De huidige situatie laat globaal hetzelfde beeld zien als de historische foto's, zij het dat de weg nu geasfalteerd is.

Rembrandt. Gezicht op het dorp Sloten, midden 17de eeuw (<https://www.ariejekelart.nl/rembrandt/het-dorp-sloten/>).

Wegprofiel in 1934 (Beeldbank Stadsarchief Amsterdam).

Wegprofiel in 1940 (Beeldbank Stadsarchief Amsterdam).

4 Ruimtelijk karakter

4.1 Omgeving

In *De Kroon op het Amsterdamse Bos* (2017, p. 5) wordt het gebied ten noorden van het Nieuwe Meer getypeerd als *palimpsest* (letterlijk: blad dat opnieuw beschreven is, nadat de oorspronkelijke tekst is weggekrabd). Elke laag in de geschiedenis is overschreven door de volgende, maar ook zijn restanten van eerdere lagen overgebleven.

Eeuwenlang kende deze omgeving een heldere ruimtelijke structuur op basis van enkele wegen/dijken, wat bredere waterlopen en verder de lijnen van de middeleeuwse verkaveling. Ontwikkelingen, zoals de 18de-eeuwse buitenplaatsen, voegden zich in het patroon.

Het AUP introduceerde een gedeeltelijk nieuwe 'vlakverdeling' en nieuwe lijnen die zich weinig aantrokken van de bestaande, historische situatie. Met de aanpassingen van het AUP en latere planning ontstond een mozaïek van heel verschillende en soms weinig op elkaar aansluitende functies. De gesuperponeerde infrastructuur ging een fysieke barrière vormen tussen delen van het gebied. Het oorspronkelijke verband tussen historische elementen is inmiddels in veel gevallen verloren gegaan of weinig waarneembaar. In de huidige situatie is het verleden daardoor fragmentarisch aanwezig.

4.2 Sloterweg oost

De Sloterweg oost en de onmiddellijke omgeving aan weerszijden vormen een landelijke enclave: begrensd door latere ruimtelijke ontwikkelingen van een grotere maat en schaal. De weg is hier een doorlopend, historisch element. Het is een herkenbare lijn, door het smalle profiel en, over de grootste lengte, de wegbermen met laanbomen. De weg wordt - ook over de grootste lengte - aan weerskanten begrensd door een wegsloot.

De (kavel)sloten dwars op de weg vormen, met de weg en de parallelle wegsloten, het *historisch-landschappelijk raamwerk*. Daarin blijft de oorspronkelijke veenontginning en

veenweide-ontwikkeling herkenbaar. Ook in de volkstuincomplexen zijn de kavelsloten in meer of mindere mate zichtbaar. Het raamwerk houdt de aanwezige historische elementen aan weerszijden 'bij elkaar'.

Voor-, zij en achtertuinen met lage beplanting, bomen en struiken, dragen ook bij aan de herkenbaarheid van het raamwerk en het 'groene' historisch karakter.

Aan de westkant wordt dit 'groene' historisch karakter van de weg minder (ook door recente ontwikkelingen) en verandert geheel in de dorpskern Sloten (gemeentelijk beschermd gezicht). De weg is daar al eeuwenlang een dichtbebouwde dorpsstraat. Aan de oostkant loopt de Sloterweg dood tegen de Huizingalaan.

De rotonde ter hoogte van de Anderlechtlaan is een ruwe onderbreking van tracé en profiel. Bovendien staat het kunstwerk de Vlindermolen (Herman Makkink, 1998) in de as van de weg, waardoor de visuele verbinding tussen de wegdelen verstoord wordt.

Het historisch-landschappelijk raamwerk is over de grootste lengte van de weg redelijk herkenbaar, echter niet tussen de Huizingalaan en de Ella Fitzgeraldstraat.

In de bebouwing zijn de verschillende ontwikkelingsfasen te herkennen:

- in de boerderijen het pre-stedelijke, agrarisch verleden;
- een enkel buitenplaatsrestant, in het Siegerpark;
- enkele tuinderswoningen aan de noordkant van de weg, periode AUP;
- de aanwezige volkstuincomplexen, beeld dragers van de 'groene' verstedelijking pre-AUP en AUP;
- villa's en andere vrijstaande woonhuizen uit de 20ste eeuw, met als kenmerk: huis met ruime tuin;
- recente vrijstaande woonhuizen, meerdere op een of enkele historische kavels. Weinig buitenruimte.

Deze bebouwing is vrijstaand en gevarieerd van karakter. Het hoofdgebouw staat in variabele rooilijn meestal op de kop van de kavel met de voorgevel op de weg georiënteerd.

Tussen Huizingalaan en Ella Fitzgeraldstraat / Christoffel Plantijnpad is er geen temporele gelaagdheid in de bebouwing. Hier staan alleen recente woningen en kantoorgebouwen. Dit deel contrasteert sterk met het landelijk karakter van het aangrenzende stuk.

5 Cultuurhistorische waardering

5.1 Waardering Cultuurhistorische Verkenning Sloten (2007) en De Kroon op het Amsterdamse Bos (2017)

In de *Cultuurhistorische Verkenning dorpskern Sloten* (2007, p. 49 e.v.) is een waardering opgenomen van cultuurhistorische elementen in het dorpsgebied. In historisch-geografische zin gaat het vooral om:

- de Sloterweg als primaire structuurlijn;
- kavelgrenzen en waterlopen als secundaire structuurlijnen; deze vormen onderdeel van het historische verkavelingspatroon;
- monumentale bomen;
- open groene ruimtes: min of meer agrarische kavels of daaraan herinnerend, tuinen;
- erfafscheidingen / hekwerken.

In *De Kroon op het Amsterdamse Bos* (2017) worden cultuurhistorisch waardevolle elementen onderscheiden (H3, p. 44 e.v.):

- landschappelijke / historisch geografische elementen, stedenbouwkundige waarden;
- bouwkundige objecten;
- elementen die vanuit immaterieel oogpunt waarde vertegenwoordigen.

Bij de laatste categorie gaat het niet zozeer om de vormgeving of ontwerp kwaliteit. Van belang zijn de acties en denkbeelden van degenen die tot het realiseren van de betreffende objecten of elementen hebben geleid en die voor de stad als geheel van belang zijn geweest of nog zijn.

Cultuurhistorische waarden rond Sloten (De Kroon op het Amsterdamse Bos p. 44).

Voor de omgeving van de Sloterweg oost gaat het om de volgende historisch-geografische en stedenbouwkundige waarden:

- de veenpolderverkeveling, onder meer nog zichtbaar in de volkstuinparken;
- de Sloterweg als dijk en als weg waarlangs de aanwezige boerderijen en landarbeidershuisjes wijzen op het oorspronkelijk agrarische karakter van het gebied en de bebouwing uit latere jaren de toenemende verstedelijking laat zien.

Daarnaast om waarden met betrekking tot recreatie en groenstructuur:

- de volkstuinparken, langs de Sloterweg: V.A.T., Eigen Hof, Lissabon en het (Oude) Bijenpark;
- het Siegerpark, nog enigszins herkenbaar als park in de Engelse landschapsstijl, naar ontwerp van Jan Bosma.

Op basis van literatuur- en kaartonderzoek, locatiebezoek en expert judgment kunnen we het bovenstaande in de volgende paragraaf uitbouwen tot een nadere inventarisatie van waarden.

5.2 Nadere waardering Sloterweg oost

De belangrijkste waarde van het gebied rond het oostelijk deel van de Sloterweg ligt in het bovengenoemde *historisch-landschappelijk raamwerk* (zie 4.2) dat ook in de waarderingen hierboven (5.1) een rol speelt, uit de *invulling* daarvan en uit de *groene verstedelijking* in de vorm van volkstuinparken en het Siegerpark.

Op een hoger schaalniveau is de Sloterweg oost vooral van belang als:

- onderdeel van een historische verbindingsweg en pelgrimsroute (niet meer in zijn geheel aanwezig) en
- een van de weinige gebieden die de agrarische geschiedenis van de westkant van Amsterdam laten zien. Met de verdere transformatie van de Lutkemeerpolder wordt dit nog versterkt.

Het historisch-landschappelijk raamwerk bestaat uit:

- de licht bochtige Sloterweg zelf, met een vrij smal wegprofiel, bermen met laanbomen, en aan beide kanten een wegsloot;
- kavelsloten haaks op de weg, veelal aansluitend op de wegsloten, soms ook als restant aanwezig zonder verbinding daarmee. Ook in de volkstuincomplexen zijn kavelsloten bewaard gebleven.

De invulling van het raamwerk bestaat uit:

- de historische lintbebouwing die de verschillende periodes en ontwikkelingen laat zien: boerderijen en bijgebouwen, tuinderswoningen, individuele woonhuizen;
- gemeenschappelijk kenmerken: vrijstaande, gevarieerde bebouwing, per kavel één hoofdgebouw, veelal op de kop van het perceel, wisselende rooilijn. De voorgevel meestal gericht naar de weg;
- groene erven/tuinen rond de bebouwing, met relatief weinig verharding of stenige inrichting. Daardoor zicht vanaf de weg op de omgeving achter de bebouwing;
- op de overgang van weg naar erf een eenvoudige, relatief smalle dam met soms een metalen inrijhek of houten hekpalen, burgerwoningen een inrit met gemetselde muurtjes.

De volkstuinparken zijn op te vatten als een *bewerking* van het polderlandschap. Enerzijds verdichten de parken door de begroeiing en de tuinhuisjes het open landschap. Aan de andere kant is in de parken (vanwege de afwatering) een flink deel van de historische kavelsloten bewaard gebleven. Daardoor zijn de parken dus ook min of meer landschappelijk ingepast. Ondanks de grensaanpassingen van de parken aan de A4 is nog herkenbaar dat de (langgerekte) vorm haaks op de weg aansluit op het landschappelijk raamwerk.

De parken zijn daarnaast van cultuurhistorische waarde als exponenten van de maatschappelijke beweging vanaf begin 20ste eeuw om de positie van de arbeidersklasse te verbeteren.

De groene functie sluit ook aan bij het groene agrarische karakter en de eerdere buitenplaatsen. Bij het Siegerpark is deze relatie heel direct: het is ontwikkeld ter plaatse van een eerdere buitenplaats. Daarvan was toen het park werd aangelegd een restant bos nog aanwezig, het Reigersbos. Het park is ook gerelateerd aan de activiteiten van dr. Sieger. Siegerpark, Bijenpark en het woonhuis van Sieger (nr. 745 Rieker State) vormen met elkaar een historisch ensemble.

Er staan langs de Sloterweg tussen de Huizingalaan en de Ditlaar geen rijks- of gemeentelijke monumenten. Momenteel loopt een inventarisatie/waardering van de bebouwing langs de weg.

6 Aanbevelingen

De huidige situatie langs de Sloterweg laat zien dat de ruimtelijke kwaliteit, waarin de cultuurhistorische waarden een belangrijke rol spelen, in het gemeentelijk beleid geen prioriteit heeft. Stedenbouwkundige regie op basis van ruimtelijke kwaliteit ontbreekt, de omgang met weg en omgeving is te typeren als liefdeloos.

Vanuit cultuurhistorisch oogpunt is het zeer gewenst deze ontwikkeling om te buigen. De volgende aanbevelingen zijn daarop gericht. Deze zijn in lijn met de richtlijnen voor de categorie *Pre-AUP Uitzonderlijk*, geformuleerd in de *Nota Cultuurhistorie Amsterdam Nieuw-West. Spelregels voor ruimtelijke ontwikkeling* (vastgesteld 2013). De richtlijnen en de bijbehorende *Cultuurhistorische Waarderingskaart* zijn opgenomen in Bijlage 1. Doel is om tot een ontwikkelingsrichting te komen die recht doet aan de cultuurhistorische waarden van de Sloterweg. Deze zijn idealiter het beginpunt bij planvorming.

Aanbevelingen:

- houdt het historisch-landschappelijk raamwerk in stand: de weg met bermen en laanbeplanting en wegsloten, de kavelsloten dwars op de weg. Geen demping van water, ook niet voor verbreding van toegangen voor bebouwing. Geen gaten in de laanbeplanting toestaan, toegangen vormen minimale onderbrekingen van de groene berm en de wegsloot;
- sta geen overschrijving van het raamwerk toe: geen ontwikkelingen die de maat van de kavel overschrijden, geen doorbrekingen van de lijnen van het raamwerk;
- behoud zo veel mogelijk historische bebouwing (inventarisatie loopt momenteel), niet alleen op grond van de cultuurhistorische waarde van het object zelf, maar ook vanwege de bijdrage aan het karakter van de Sloterweg als geheel;
- handhaaf doorzichten naar het achtergebied naast de bebouwing en via de kavelsloten. Bebouwing blijft minimaal twee meter uit de oeverlijn van sloten;
- behoud groene oevers van sloten, houten beschoeiing is mogelijk;
- bestaande bruggen niet door een dam vervangen;
- wees terughoudend met bebouwing op nu nog 'lege' kavels. Er moet geen doorlopend dicht lint ontstaan;
- sluit bij nieuwbouw, zowel ter plaatse van eerdere bebouwing als op nu 'lege' kavels, aan op de historische kavel-organisatie: één hoofdgebouw, in wisselende rooilijn, meestal op de kop van de kavel, samenhang met de verkavelingsrichting, oriëntatie op de weg, groen, landelijk erf, niet volgebouwd (tenminste 50% erf groen);
- geef nieuwbouw een individueel landelijk karakter, sluit seriematige bebouwing uit, evenals de vorming van ensembles van woningen op één kavel;
- bouwhoogte, schaal en volume van nieuwbouw zijn in overeenstemming met historische bebouwing.

Bronnen

Aarsen. A., *Landelijk Amsterdam. Monumenten van het buitenleven*. Amsterdam 2003.

Baart, J.M., 'De dorpsterp van Sloten geeft zijn geheimen prijs.' In: *Binnenstad*, 1991, nr. 131, pp. 87-88.

Bont, C. de, *Vergeten land. Ontginning, bewoning en waterbeheer in de westnederlandse veengebieden (800-1350)*. Wageningen 2008.

Cultuurhistorische Verkenning dorpskern Sloten en omgeving Osdorperweg. Amsterdam 2007 (Bureau Monumenten & Archeologie, Gemeente Amsterdam).

Halm, H. van, 'Historisch reigerbos wordt bedreigd.' In: *Trouw*, 29 juni 2006.

Nota Cultuurhistorie Amsterdam Nieuw-West. Spelregels voor ruimtelijke ontwikkeling. Amsterdam 2013 (Stadsdeel Nieuw-West, directie Stedelijke Ontwikkeling, afdeling Ruimtelijke Ontwikkeling).

Werf, J. van der, S. Guarda, *De Kroon op het Amsterdamse Bos. Cultuurhistorische verkenning Groot Amsterdamse Bos. C 17-55 Amsterdam*. Amsterdam 2018 (Monumenten en Archeologie, Gemeente Amsterdam).

Werf, J. van der, *Schinkelkwartier. 2019.01 Cultuurhistorische verkenning*. Amsterdam 2019 (Monumenten en Archeologie, Gemeente Amsterdam).

Zeevat, C. (red.), *Tot Nut & Genoegen. Volkstuincultuur in Nederland*. Rotterdam 2001.

<https://slotenoudosdorp.nl/het-agrarisch-erfgoed-van-nieuw-west/>

<https://www.trouw.nl/nieuws/historisch-reigerbos-wordt-bedreigd~b9cbcf4f/>

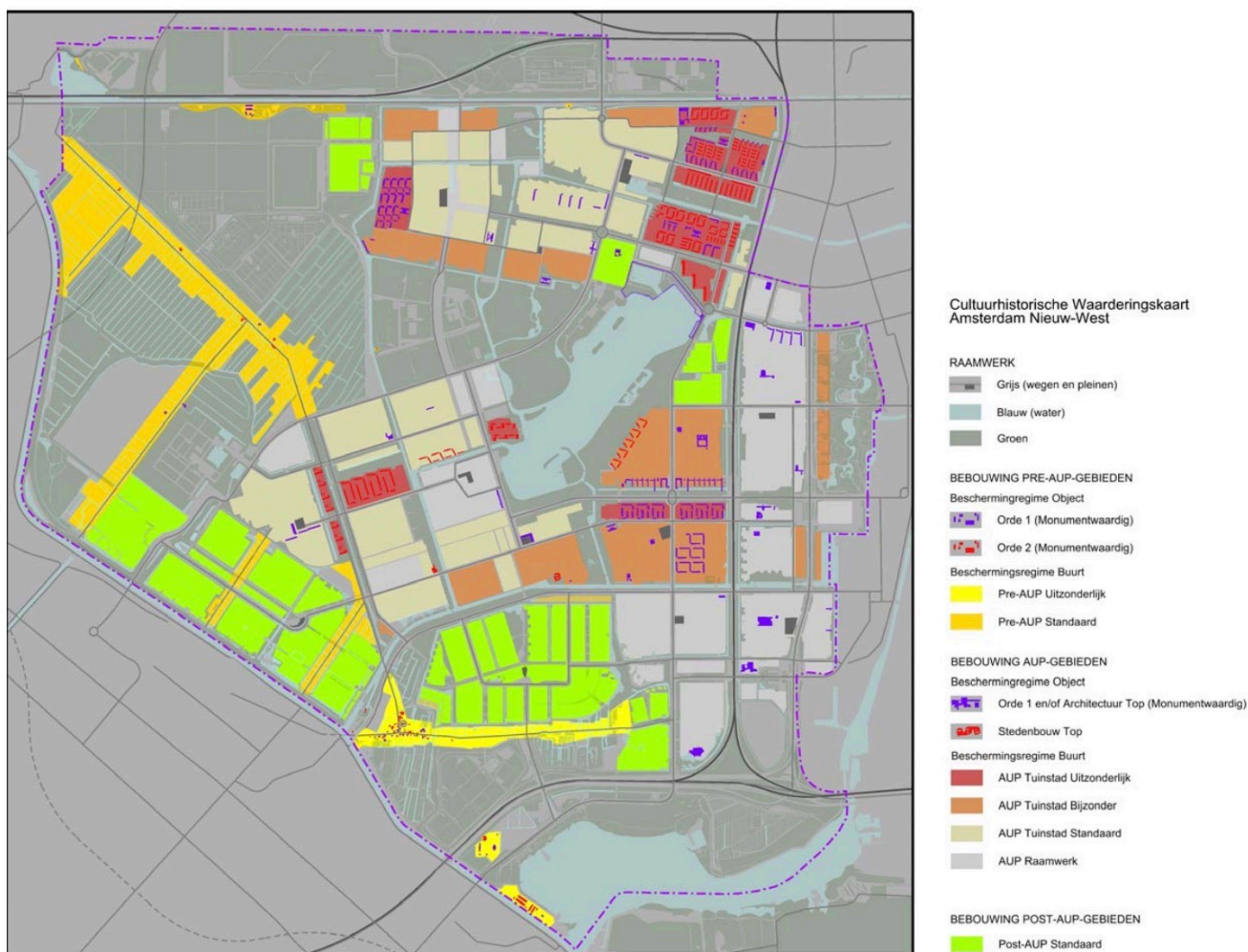
<https://www.bijenpark.nl/over/geschiedenis/>

<https://maps.amsterdam.nl/>

Bijlage 1

Cultuurhistorische Waarderingskaart Amsterdam Nieuw-West en Richtlijnen Pre-AUP Uitzonderlijk

in de *Nota Cultuurhistorie Amsterdam Nieuw-West. Spelregels voor ruimtelijke ontwikkeling* (vastgesteld 2013) is een *Cultuurhistorische Waarderingskaart Nieuw-West* opgenomen. Daarop valt de Sloterweg in zijn geheel in de categorie *Pre-AUP uitzonderlijk*. Voor *bebouwing* en *netwerken* is per categorie een aantal richtlijnen geformuleerd (overeenkomstig met de welstandsnota 2013, De Schoonheid van Amsterdam). De voor de Sloterweg relevante richtlijnen *Pre-AUP uitzonderlijk* zijn overgenomen in het bovenstaande hoofdstuk 6.

Richtlijnen Pre-AUP Uitzonderlijk

Bebouwing:

- Het silhouet van het dorp Sloten en de ervaarbaarheid daarvan vanuit de directe omgeving wordt gehandhaafd;
- Bebouwing heeft een individueel karakter;
- Nieuwbouw situeren in samenhang met de historische verkavelingsrichting;
- Bouwhoogte, schaal en volume nieuwbouw in overeenstemming met historische structuur;
- Bestaande doorzichten (waaronder de stegen) vanaf wegen naar achterland behouden;
- Bebouwing blijft bij aanwezigheid van sloten minimaal twee meter uit de oeverlijn;
- Binnen de dorpskern Sloten de rooilijn handhaven;
- Bouwplannen voldoen aan de welstandsnota De Schoonheid van Amsterdam 2013.

Netwerken:

- Groene, blauwe en grijze Raamwerk blijft in stand;
- Bestaande straten- en stegenpatroon blijft exact gehandhaafd;
- Bestaande slotenpatroon en verkavelingsrichting blijft exact gehandhaafd;
- Hoogteverschillen (o.a. kades, dijken, polders) blijven zo veel mogelijk in tact;
- Behoud van groene oevers van de sloten, een houten beschoeiing kan wel;
- Nog bestaande bruggen worden niet door een dam vervangen, aanleg brug heeft voorkeur;
- Kavels mogen niet geheel verstenen (bebouwing en verharding); vóór de voorgevelrooilijn dient minimaal 50% van het erf groen te blijven;
- Inheemse en/of historisch voorkomende boomsoorten toepassen.

Bijlage 2

Jan P. Strijbos over Blauwe reigers (1926)

Bron: De Levende Natuur jrg. 31, 1926 (8), pp. 254-255

“**Blauwe Reigers.** — De meeste buitenlui, boeren en visschers zien in den reiger evenals in den aalscholver een zeer schadelijke vogel; en als het kan, worden ze dan ook onthaald op een schot hagel. Als je iemand ontmoet, die nu niet eens in afkeerenden zin over deze dieren spreekt, mag het haast wel in de krant.

Verleden jaar toen ik in het laatst van Juni de reigerkolonie aan den Sloterweg bezocht, bleek de eigenaar nogal gesteld te zijn op de reigers. Ik vroeg, of ik eens kijken mocht en hij vond het best. De boomen, voor een groot gedeelte iepen, waren er slecht aan toe vooral die van het erf van de boerderij waren op een paar na dood. Maar toen ik daarover begon betrok z'n gezicht, en ik begreep dat ik aan het verkeerde kantoor was. Hij wilde er niets van weten, dat dit door de reigers kwam; de gemeene zuidwestelijke wind, die over het vlakke land streek was de oorzaak. En de andere die in de luwte van de boer- derij stonden, wel die hadden hun tijd gehad.

Het was haast aandoenlijk, hoe of deze boer z'n best deed om me te overtuigen. Wat trouwens nogal gemakkelijk ging.

Aan den overkant zaten ook wat nesten, in betrekkelijk lage esschen en wilgen en het was onzen boer in het geheel niet naar den zin dat z'n buurman er naast de gewoonte had om 's avonds op de boschduiven te schieten. Hij was bang, dat het schieten z'n reigers zou verstoren of verjagen. Het was aardig, deze eenvoudige man zoo over de reigers te hooren praten. Hij beschouwde de vogels als een sieraad voor z'n boerderij.”

Vervolg van het artikeltje weggelaten, want dat betreft een reigerkolonie in de Beemster.

Colofon

Cultuurhistorische Projecten
Emmastraat 25
1381 BJ Weesp

06 53 99 30 37

www.cultuurhistorischeprojecten.nl